

Eiropas Savienības
Padome

Briselē, 2019. gada 21. jūnijā
(OR. en)

10414/19

SOC 495
EMPL 383
ECOFIN 648
EDUC 326
SAN 309
GENDER 29
ANTIDISCRIM 19

PIEZĪME

Sūtītājs:	Padomes Ģenerālsekretariāts
Saņēmējs:	delegācijas
Temats:	Labklājības ekonomika – Kopsavilkums par ESAO informatīvo dokumentu "Radīt iespējas cilvēku labklājībai un ekonomiskajai izaugsmei"

Pielikumā ir pievienots minētā ESAO informatīvā dokumenta kopsavilkums.

Informatīvais dokuments ir iekļauts dokumentā 10414/19 ADD 1.

Labklājības ekonomika

*ESAO informatīvā dokumenta "Radīt iespējas cilvēku labklājībai un ekonomiskajai izaugsmei"
kopsavilkums*

Labklājība kā kompass politikai

Ir stabili pierādījies, cik vērtīgi ir ekonomisko sniegumu un sabiedrības progresu izvērtēt, ņemot vērā ne tikai IKP rādītājus. Šajā sakarībā arvien vairāk tiek atzīts, ka IKP kā vienīgā kritērija izvēle nesniedz politikas veidotājiem pietiekami pilnvērtīgu un precīzu ainu par veidu, kādā ekonomika darbojas pilsoņu labā, vai par izaugsmes ilgtermiņa ietekmi uz ilgtspēju. ES bija viena no pirmajām institūcijām, kas atzina šīs pieejas nozīmīgumu.

ESAO ir bijusi ļoti svarīga loma tajā, lai attīstītu "daudzdimensiju labklājības" jēdzienu kā pētniecības, izvērtējuma un politikas rīku, izmantojot tādus instrumentus kā *ESAO Labklājības sistēma*, *ESAO Sistēma politikas rīcībai iekļaujošas izaugsmes jomā*, *Ierosme labākai dzīvei* un *Ierosmei jaunām pieejām ekonomikas problēmām*. Pastāv būtiska iespēja uzlabot politikas lēmumus un rezultātus, pamatojoties uz labklājības daudzdimensiju jēdzienu. Īpašu uzmanību pievēršot iznākumiem visās daudzajās dimensijās, kas ir svarīgas cilvēkiem, politikas veidotāji var labāk apzināties jomas, kas sniedz labus rezultātus, agrīni konstatēt problēmjautājumus un spriedzes jomas un efektīvāk noteikt prioritātes.

No izvērtēšanas plāna uz rīcības plānu: labklājības ekonomika

"Labklājības ekonomiku" var definēt kā ekonomiku, kas:

- i) paplašina iespējas, kas cilvēkiem pieejamas augšupējai sociālajai mobilitātei un savas dzīves uzlabošanai dimensijās, kas viņiem ir vissvarīgākās;
- ii) nodrošina, ka šīs iespējas tiek pārvērstas labklājības rezultātos visiem iedzīvotāju slāņiem, tostarp tiem, kuri atrodas sadalījuma skalas apakšējā daļā;
- iii) samazina nevienlīdzību; un
- iv) nodrošina vides un sociālo ilgtspēju.

Nodrošinot cilvēkiem lielākas labklājības iespējas un palīdzot viņiem tās izmantot, politikas veidotāji ne tikai veicina labklājību kā labumu pašu par sevi, bet arī iegulda cilvēku potenciālā kā svarīgs virzītājspēks, kas veicina ilgtermiņa ekonomisko izaugsmi, sabiedrības izturētspēju un stabilitāti. Tāpat, pievēršot uzmanību labklājības ilgtspējai laika gaitā, politikas veidotāji var maksimāli palielināt ilgtermiņa ekonomikas izaugsmes potenciālu un labāk aizsargāt savu ekonomiku no nelabvēlīgiem satricinājumiem. Abos gadījumos "labklājības ekonomika" ir vērsta uz to, lai izveidotu un uzturētu "pozitīvas mijiedarbības loku", kurā abi elementi – ilgtspējīga ekonomikas izaugsme un labklājība – kopīgi darbojas cilvēku un sabiedrības labā.

Kā veidot labklājības ekonomiku?

Šā dokumenta nolūks ir aprakstīt, kā valstis var veidot labklājības ekonomiku, un precizēt, kāda var būt politikas loma šā mērķa sasniegšanā. Tajā ir analizēti vairāki svarīgi kanāli, pa kuriem ekonomikas izaugsme un labklājība viena otru atbalsta un pastiprina, koncentrējoties uz vairākām politikas jomām, kas ir būtiskas gan labklājībai, gan ekonomikas izaugsmei: i) izglītība un apmācība; ii) veselības aprūpe; iii) sociālā aizsardzība un pārdale; un iv) dzimumu līdztiesība.

Pirmkārt, dokumentā ir norādīts, ka ieguldījums cilvēku labklājībā rada pamatus spēcīgākai un ilgtspējīgākai ilgtermiņa ekonomikas izaugsmei. Jo īpaši tiek parādīts – tas, ka tiek paplašinātas iespējas piekļūt augstas kvalitātes izglītībai un veselības aprūpei un tiek veicinātas iekļaujošas sociālās aizsardzības sistēmas, kuras veicina izturētspēju un sociālo mobilitāti, ir spēcīgi ietekmes līdzekļi, ar ko aktivizēt pozitīvās mijiedarbības loku, kas raksturo "labklājības ekonomiku". Otrkārt, dokumentā ir apgalvots – lai šo ieguldījumu atdeve būtu pilnīga, tiem ir jārada labāki labklājības rezultāti visiem iedzīvotāju slāņiem. Ir uzsvērts, cik svarīgi šajā procesā ir izskaust dzimumu nevienlīdzību attiecībā uz piekļuvi kvalitatīvām darbvietām.

Izglītība

Ilgākas un labākas *izglītības* priekšrocības ietekmē ne tikai IKP izaugsmi – tās aptver daudzas citas labklājības dimensijas. Piemēram, **ESAO valstīs cilvēki ar augstu izglītības līmeni vidēji dzīvo aptuveni 6 gadus ilgāk nekā cilvēki ar zemu izglītības līmeni**. Cilvēkiem ar augstu izglītības līmeni ir augstāks nodarbinātības līmenis, viņi saskaras ar zemāku darba tirgus nedrošību un darba slodzi, tomēr ilgāka izglītība var negatīvi ietekmēt darba un privātās dzīves līdzsvaru. Mēģinājumi kvantitatīvi noteikt izglītības kopējo neto ietekmi uz labklājību liecina, **ka izglītības devuma rezultāti vairāk nekā divkārtšojas, tiklīdz tiek ņemti vērā ieguvumi veselības un nodarbinātības ziņā**.

Politika var uzlabot labklājību un uzlabot ekonomisko sniegumu, paplašinot kvalitatīvas izglītības pieejamību visiem iedzīvotāju slāņiem. Nozīmīgi ietekmes līdzekļi minētā īstenošanai ir šādi: lielāks apmeklējumu skaits pirmsskolas līmenī, lielāka autonomija skolām un augstskolām, mazāks skolēnu skaits uz vienu skolotāju, mazākas atšķirības (un vieglākas saiknes) starp akadēmisko un profesionālo izglītību un zemāki šķēršļi studentu finansēšanai terciārās izglītības līmenī. Lai veicinātu labākus izglītības rezultātus, ir būtiski samazināt pieejamības un iespēju nevienlīdzību skolā, jo valstīs, kurās ir augsts nevienlīdzības līmenis izglītības un prasmju jomā, arī liecina par zemāku vidējo izglītības sniegumu. Līdzīgi varētu ievērojami uzlabot mācību un mūžizglītības tvērumu, mērķtiecīgumu un efektivitāti. **Tikai aptuveni 40 % pieaugušo ESAO valstīs ir iesaistījušies pieaugušo izglītībā konkrētā gadā**, un, kas attiecas uz dažām grupām, jo īpaši mazāk izglītotajām, pastāv daudz mazāka iespējamība, ka tās piedalīsies pieaugušo izglītības pasākumos.

Veselības aprūpe

Veselība ir gan cilvēka pamattiesības, gan svarīgs labklājības veicināšanas faktors. Pozitīvais aspekts – uzlabots veselības stāvoklis veicina lielāku ekonomikas izaugsmi, palielinot ieguldījumus izglītībā, uzlabojot dalību darba tirgū un palielinot ietaupījumus. Negatīvais aspekts – veselības problēmas rada ievērojamu ekonomisko slogu sabiedrībai un publiskajām finansēm, kā arī apdraudējumu cilvēka dzīvībai. Piemēram, 28 ES valstīs **kopējās garīgo slimību izmaksas tiek lēstas vairāk nekā 4 % apmērā no IKP jeb vairāk nekā 600 miljardu EUR apmērā. Ik gadu visā ES neinfekciozo slimību dēļ pārargri mirst aptuveni 550 000 cilvēku darbaspējīgā vecumā, un tas veido 3,4 miljonus mūža gadu un 115 miljardus EUR kā ik gadu zaudētu ekonomisku potenciālu.** Veselības stāvokļa ietekme uz citām labklājības dimensijām ievērojami pārsniedz tā ietekmi uz IKP pieaugumu. Šī ietekme sākas ar izglītību, jo garāks mūža ilgums palielina ienesīgumu, ko dod dzīves laikā veiktais ieguldījums izglītībā, savukārt slikta veselība mazina bērnu kognitīvo attīstību un izglītības rezultātus. Veselība ir arī svarīgs nodarbinātības un subjektīvas labjutības faktors.

Politika var uzlabot labklājību un uzlabot ekonomisko sniegumu, nodrošinot kvalitatīvas veselības aprūpes pieejamību visiem iedzīvotāju slāņiem. Nozīmīgi ietekmes līdzekļi minētā īstenošanai ietver politiku, kas vērsta uz to, lai uzlabotu veselības aprūpes sistēmu efektivitāti, jo īpaši paplašinot to preču un pakalpojumu klāstu, uz kuriem attiecas veselības pamataprūpe. **Preventīvi pasākumi un augsts veselības aizsardzības līmenis ir būtisks ieguldījums, jo tie bieži ir rentablāki nekā saistīto veselības problēmu *ex-post* novēršana. Pasākumiem, kas palīdz uzlabot garīgo veselību, arī vajadzētu būt iekļautiem politikas prioritātēs,** piemēram, pasākumiem ar mērķi izstrādāt sistemātiskākas diagnostikas un atbalsta programmas (jo īpaši skolā un grūtniecības un perinatālo periodu laikā), veicināt nediskrimināciju darbā un samazināt stresu darbavietā. Tāpat arī pētījumā par 36 ESAO valstīm, 28 ES valstīm un G20 valstīm ir konstatēts, ka visiem iedzīvotājiem adresētas komunikācijas stratēģijas un politikas pasākumi ar mērķi uzlabot uzturu un fizisko aktivitāti varētu palīdzēt ietaupīt līdz pat 58 miljardiem EUR no kopējā veselībai paredzētā budžeta līdz 2050. gadam. Piekļuves nevienlīdzības samazināšana ir būtiska arī, lai veicinātu labākus rezultātus veselības ziņā, jo to cilvēku īpatsvars, kuriem ir slikta veselība, lielā mērā ietekmē galvenos veselības rādītājus. Turklāt nevienlīdzība veselības jomā bieži vien ir atkarīga no ekonomiskiem, izglītības vai profesionāliem faktoriem. Piemēram, **iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem ir ievērojami vairāk neatrisinātu aprūpes vajadzību.**

Sociālā aizsardzība un pārdale

Sociālā aizsardzība un pārdale ietekmē labklājību un ekonomisko izaugsmi ar divu galveno mehānismu starpniecību. Pirmkārt, sociālie pārvedumi aizsargā cilvēkus pret ekonomisko nestabilitāti un palīdz viņiem ātrāk atgūties no nelabvēlīgiem satricinājumiem. Otrkārt, tie var novērst, ka pašreizējā rezultātu nevienlīdzība pārvēršas nākamās paaudzes iespēju nevienlīdzībā, jo īpaši veselības, izglītības un darba tirgus jomā. Tādējādi **sociālā aizsardzība palīdz palielināt sociālekonomisko izturētspēju un veicina ieguldījumus fiziskajā kapitālā un cilvēkkapitālā, kā arī lielāku ekonomisko izaugsmi**. Nesens ESAO pētījums apstiprina, ka iekļaujošākas sociālās aizsardzības un pārdales sistēmas var būt saistītas ar lielāku IKP pieaugumu, savukārt lielāka ienākumu nevienlīdzība kavē ekonomisko sniegumu. Sociālās aizsardzības un pārdales ietekme uz labklājību nerada sekas tikai uz ienākumiem. Ir pierādījies, ka sociālā aizsardzība un zināma ienākumu pārdale ir saistīta ar lielāku subjektīvo labklājību.

Politika var uzlabot labklājību un palielināt ekonomisko sniegumu, veicinot iekļaujošākas sociālās aizsardzības sistēmas un samazinot nevienlīdzību attiecībā uz iespējām un rezultātiem. *Jaunajā ESAO nodarbinātības stratēģijā* ir uzsvērts, ka **labi izstrādātas sociālās apdrošināšanas un atbalsta shēmas, ja tās apvieno ar aktīvu darba tirgus politiku un ar politiku, ar ko veicina darbaspēka pieprasījumu, var būt ļoti efektīvas, lai aizsargātu personas, vienlaikus nodrošinot labākus rezultātus darba tirgū**. Ietekme var būt svarīga, jo īpaši attiecībā uz vidusšķiras ģimenēm, kas saskaras ar lielāku lejupejošas mobilitātes risku. **ESAO valstīs, kas vairāk iegulda aktīvās darba tirgus programmās (ADTP), parasti ir mazāka proporcija māsaimniecību ar vidējiem ienākumiem, kuras regresē ienākumu sadalījuma ziņā**. Lai atbalstītu šos mērķus, daudzās valstīs pastāv iespējas ienākumu nodokļa sistēmu padarīt progresīvāku, jo īpaši attiecībā uz vislielāko ienākumu guvējiem, un taisnīgāku vidusšķirai.

Dzimumu līdztiesība

Dzimumu līdztiesības veicināšana, papildus tās vērtībai pašai par sevi, dažādos veidos nes labumu sabiedrībai un ekonomikai. **Sieviešu nodarbinātības un nostrādāto stundu skaita palielināšana nodrošinātu produktivitātes pieaugumu un lielāku IKP pieaugumu.** Tā var arī samazināt ienākumu nevienlīdzību, atbalstīt māsaimniecību ienākumus ekonomikas lejupslīdes laikā un konsolidēt vidusšķiru. **Eiropas Savienībā dzimumu līdztiesības uzlabošana varētu līdz 2050. gadam radīt kopējā IKP palielinājumu līdz pat 9,6 % apmērā.** Pašreizējās tendences attiecībā uz paredzamo dzīves ilgumu un dzimstības rādītājiem pastiprina iemeslu palielināt sieviešu līdzdalību darba tirgū. Turklāt, neraugoties uz sieviešu lielāku līdzdalību darba tirgū, dzimumu nelīdztiesība attiecībā uz piekļuvi kvalitatīvām darbvietām joprojām ir ievērojama. Sievietes, kam ir darbs, biežāk strādā nepilnu darba laiku par zemāku atalgojumu un mazāk ienesīgās nozarēs.

Politika var uzlabot labklājību un uzlabot ekonomisko sniegumu, palīdzot samazināt atšķirības starp dzimumiem attiecībā uz piekļuvi kvalitatīvām darbvietām. Lai to paveiktu, ir jārisina dzimumu nelīdztiesības jautājums darba tirgū, kā arī izglītības un neapmaksātā aprūpes darbā. **Dzimumu līdztiesības jautājumi ir nesaraujami saistīti ar ģimenei labvēlīgu politiku – apmaksātu atvaļinājumu, aprūpes atbalstu un elastīgu darbavietas režīmu –**, kas palīdz gan vīriešiem, gan sievietēm panākt labāku darba un privātās dzīves līdzsvaru un lielāku labklājību. Politika, kas ļauj saskaņot darba un ģimenes dzīvi, jo īpaši, ja tiek sniegti kvalitatīvi agrīnās izglītības un aprūpes pakalpojumi, var nodrošināt vienlīdzīgus konkurences apstākļus, kompensējot zaudējumus mājās, ļaujot sievietēm gūt panākumus karjerā un izvairīties no tā, ka bērni pārmanto nelabvēlīgus apstākļus. Īpaši svarīgi ir **uzlabot bērnu piekļuvi labas kvalitātes aprūpes un pirmsskolas programmām, lai nodrošinātu dzimumu līdztiesību un nodrošinātu bērniem labāko iespējamo dzīves sākumu.** Jāveic arī turpmāki pasākumi, lai apkarotu vardarbību pret sievietēm. Visas ES mērogā **tikai 14 % sieviešu, kas ziņojušas, ka ir cietušas no sava partnera vardarbības, apgalvo, ka ir sazinājušās ar policiju par visnopietnāko incidentu.**

Labklājības stratēģija Eiropas Savienībai

Kopumā šajā dokumentā izklāstītie fakti liecina, ka labklājības jēdziens vairs nav tikai interesants blakusfaktors. Drīzāk tas ir pelnījis ieņemt centrālāku vietu lēmumu pieņemšanā ekonomikas jomā. Tam ir būtiska ietekme uz politiku:

- **ieguldījumu prioritātes būtu jāpārskata, lai ņemtu vērā saikni starp labklājības rezultātiem un ilgtermiņa ekonomisko izaugsmi** un tādējādi saglabātu pozitīvās mijiedarbības loku, kas raksturo "labklājības ekonomiku";
- **ir pienācīgi jānovērtē politikas pasākumu radītās sekas, lai līdz minimumam samazinātu to negatīvo ietekmi uz labklājību un ilgtermiņa izaugsmi**, jo īpaši fiskālās korekcijas kontekstā;
- **politikā būtiska uzmanība būtu jāpievērš nevienlīdzībai labklājības rezultātu ziņā. Nevienlīdzības problēmu risināšanai būs vajadzīga saskaņota un integrēta pieeja, kas mobilizē visu valdību**, jo nevienlīdzība mēdz būt savstarpēji saistīta dažādās dimensijās, un to sekmē dažādi politikas virzieni;
- **labklājības ekonomikas izveide nav tikai valdību uzdevums. Arī privātais sektors var dažādos veidos sniegt ieguldījumu šā mērķa sasniegšanā.** Efektīvu publiskā un privātā sektora partnerību izveide, lai veicinātu labklājību un mobilizētu privāto finansējumu sociālās ietekmes ieguldījumiem, var būt novatorisks veids, kā risināt finansēšanas problēmas.

Nākamajā posmā varētu turpināt izvērst šajā informatīvajā dokumentā izklāstītos politikas ieteikumus, lai palīdzētu izstrādāt uz rīcību orientētu *Labklājības un ilgtspējības stratēģiju Eiropas Savienībai*.